

Nataliya Fesyuk¹, Maria Parlińska²

Katedra Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Wykorzystanie środków UE na rozwój obszarów wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego

Use of EU funds for agricultural development in the Mazowiecki Voivodeship

Synopsis. Celem artykułu jest porównanie perspektyw rozwojowych obszarów wiejskich w ramach Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2014-2020 na przykładzie województwa mazowieckiego, określenie najistotniejszych różnic między PROW 2007-2013 a PROW 2014-2020. Artykuł koncentruje się głównie na identyfikacji zmian w zakresie WPR. Proponowany zakres programów ma ogromne znaczenie dla rozwoju polskiego rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich, dlatego w odniesieniu do postanowień przedłożonych przez Komisję Europejską, poziom wsparcia dla sektora rolnego w Polsce w znacznym stopniu determinuje potencjał konkurencyjny rolnictwa w państwach Unii Europejskiej. Przeprowadzone porównanie programów wskazuje, iż polityka nowego programu nie odbiega bardzo od programu z lat poprzednich.

Słowa kluczowe: rolnictwo, obszary wiejskie, programy UE

Abstract. The article compares development prospects of rural areas within confines of the Common Agricultural Policy, looking at Mazovian province 2014-2020, and determining the most important difference between 2007-2013 PROW and 2014-2020 PROW. Comparisons indicate that new policies do not differ greatly from former programs. The article concentrates mainly on identifying changes in the structure of CAP. The proposed structure of the program has huge meaning for Polish agricultural and rural development, so, with reference to decisions presented by the European Commission, the level of support determines the potential competitiveness of the Polish agricultural sector within the European Union.

Key words: agriculture, rural areas, EU programs, CAP

Wstęp

Obszary wiejskie pełnią wiele funkcji w zrównoważonym rozwoju kraju, zarówno w sferze produkcji związanej z rolnictwem i działalnościami pozarolniczymi, jak również konsumpcji i dostarczenia dóbr publicznych. Ponadto tereny wiejskie są miejscem życia, pracy i wypoczynku polskiego społeczeństwa, na obszarach tych znajduje się wiele form ochrony przyrody oraz prowadzone są różnego rodzaju aktywności gospodarcze, z których najważniejsze i charakterystyczne jest rolnictwo. Kierunek rozwoju obszarów wiejskich ma również kluczowe znaczenie dla zachowania i ochrony środowiska kraju. Ciągłość zmian spowodowanych głównie przez zmiany w klimacie i ich skutki, są nadal aktualnym wyzwaniem dla rozwoju społecznego i gospodarczego wsi. Leśnictwo, rolnictwo jak i rybactwo są głównymi rodzajami działalności związanymi z ochroną zasobów

¹ Mgr, absolwentka WNE, e-mail: nataliya_fesyuk@o2.pl

² Dr hab., prof. nzw; e-mail: maria_parlinska@sggw.pl

naturalnych. Jednocześnie są działalnościami, w przypadku których bardzo istotnym warunkiem jest uwzględnienie zasad ochrony środowiska. Działaniom chroniącym zasoby naturalne powinny towarzyszyć zmiany w mentalności ludności wiejskiej, sposobie funkcjonowania gospodarstw domowych oraz podniesieniu środowiskowej odpowiedzialności producentów rolnych i przedsiębiorstw. W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2007-2013, zostały zrealizowane działania, uwzględniające przestrzenne zróżnicowanie wynikające ze specyfiki działań, w tym poprzez wydzielenie obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania, obszarów szczególnie narażonych na zanieczyszczenie azotami ze źródeł rolniczych, obszarów objętych siecią Natura 2000. Środki finansowe dostępne w ramach wybranych działań zostały podzielone dla województw, w celu zapewnienia równego dostępu do wsparcia. Ważnym elementem regionalizacji wykonanych działań było wdrożenie przez Wojewódzki Urząd Marszałkowski realizacji podejścia LEADER poprzez lokalne grupy działania, w skład których również wchodziłi przedstawiciele regionów i społeczności lokalnej. Działania zrealizowane w ramach programu PROW 2007-2013 wywarły znaczący wpływ na beneficjentów i na obszary wiejskie w kontekście oddziaływania ekonomiczno-społecznego oraz środowiskowego. Przedłożone instrumenty w ramach poszczególnych osi uzupełniały się wzajemnie i w sposób synergiczny pozytywnie oddziaływali na mieszkańców wiejskich. Rozwój ekonomiczny i społeczny przyczynił się poprzez działania związane z inwestycjami, działaniami wspierającymi infrastrukturę oraz rozwój kapitału ludzkiego, a także działania zapewniające wsparcie finansowe rolnikom w postaci płatności obszarowych [Chmielewska 2009].

W kolejnej perspektywie finansowej PROW 2014-2020 stanowić będzie kontynuację i rozwinięcie kierunków wsparcia realizowanych w okresie po przystąpieniu Polski do UE. Program ten będzie ukierunkowany szczególnie na kwestie związane z budową konkurencyjności rolnictwa, które jest dziedziną szczególnie istotną dla rozwoju obszarów wiejskich. Zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi jak i działania w zakresie klimatu, przyczynią się do rozwoju terytorialnego obszarów wiejskich. W szczególności działania związane z podnoszeniem kwalifikacji zawodowych rolników w zakresie prowadzonej przez nich działalności, zwiększenie przepływu informacji o innowacjach pomiędzy sektorem naukowo-badawczym a sektorem rolno-spożywczym, wsparcie i rozwój istniejących struktur upowszechniania wiedzy i doradztwa rolniczego oraz współpracy pionowej i poziomej w łańcuchu żywnościowym. Ogólne założenia dotyczą zapewnienia rolnikom oraz właścicielom lasów wszechstronnego wykształcenia zawodowego i doradztwa, obejmujące zarówno kwestie produkcji jak i środowiska. Przy wykorzystaniu istniejącego potencjału instytucji naukowych i dydaktycznych oraz doradztwa, wzmacniane będą powiązania pomiędzy nauką i praktyką w celu opracowywania nowych, innowacyjnych rozwiązań w zakresie rolnictwa, leśnictwa i przetwórstwa oraz wdrażania ich do praktyki gospodarczej. Wobec tego do celów szczegółowych przypisano priorytety kierunków interwencji dotyczące m.in.: starzenia się społeczeństw, zmiany klimatu, wymiana pokoleń, rozwój technologii informacyjnych, mobilności zawodowej i terytorialnej oraz wpływ sytuacji demograficznej na świecie na bezpieczeństwo żywnościowe. Rolnictwo i rybactwo przedstawiane jest jako zintegrowany element polityki rozwoju obszarów wiejskich i sektora rolno-spożywczego. Zostaną realizowane cel ogólny oraz cele szczegółowe odpowiadające misji i celom Wspólnej Polityki Rolnej oraz unijnych priorytetów rozwoju obszarów wiejskich.

Przegląd osi priorytetowych PROW 2007-2013

Propozycje przedłożone w programie PROW 2007-2013, sugerowały cele, priorytety oraz zasady, na podstawie których są wspierane działania, dotyczące m.in. rozdysponowania środków z UE przeznaczonych na rozwój obszarów wiejskich w województwie. Wszystkie podejmowane działania współfinansowane są z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz ze środków państwowych przeznaczonych na ten cel w ustawie budżetowej. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2007-2013 jest jednym z instrumentów realizacji polityki Unii Europejskiej w zakresie rozwoju obszarów wiejskich. Realizowanie celów Programu opiera się o cztery priorytetowe osie:

- oś 1 dotyczy poprawy konkurencyjności sektorów rolnego i leśnego,
- oś 2 dotyczy poprawy środowiska naturalnego i obszarów wiejskich,
- oś 3 dotyczy jakości życia na obszarach wiejskich i różnicowania gospodarki wiejskiej,
- oś 4 dotyczy Leader [<http://www.mazovia.pl/>].

Działania skupione w dwóch pierwszych osiach odnosiły się w głównej mierze do dostosowania sektora rolnego i leśnego do rosnących wymagań wspólnotowych, w tym związanych z ochroną środowiska i głównie kierując swoje wsparcie do producentów rolnych. W ramach osi 1 były wdrażane następujące działania: poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowywaniem rolnictwa i leśnictwa przez gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi.

Działania dotyczące wspierania w ramach osi 3 są uzupełnieniem działań określonych w ramach dwóch pierwszych osi i miały w sposób synergiczny oddziaływać na rozwój obszarów wiejskich, w zakresie działań związanych z:

- podstawowymi usługami dla gospodarki i ludności wiejskiej;
- odnową i rozwojem wsi.

Wdrażanie działań osi 4 LEADER miało na celu w głównej mierze wykorzystanie wiedzy i doświadczenia lokalnej społeczności dla rozwoju regionu. Przy pomocy partnerów społecznych i gospodarczych, którzy wspomagali planowanie i wdrażanie lokalnych inicjatyw, zdefiniowanie problemów obszarów oraz lepszych sposobów na ich rozwiązanie. Działania realizowane w ramach osi 4:

- wdrażanie lokalnych strategii rozwoju - Odnowa i rozwój wsi,
- wdrażanie projektów współpracy,
- wdrażanie lokalnych strategii rozwoju – Małe projekty.

W Polsce na poszczególne osie przydzielono środki finansowe w następujący sposób na oś 1 – 28,2%, na oś 2 – 35,1%, na oś 3 – 16,6%, na oś 4 – 1,3% oraz na tzw. cele poza osiami – 18,7% ogólnej puli środków. Ze względu na zaistniałe utrudnienia według podziału środków na poziomie regionalnym (dla każdego województwa osobno) na poszczególne osie, też biorąc pod uwagę duże zróżnicowanie rolnictwa i obszarów wiejskich w szczególności wśród terenów położonych na terytorium województwa, niezbędna była zróżnicowana polityka wobec rolnictwa i obszarów wiejskich uwzględniająca ich lokalną specyfikę.

Wśród województw z różną szczegółowością formułujących cele oraz podejścia rozwoju obszarów wiejskich, bardzo ważnym aspektem jest regionalne zróżnicowanie polityki rolnej i wiejskiej, ze względu na dostosowanie jej potrzeb i stanu zasobów istniejących w różnych regionach czy jednostkach administracyjnych. Ważną kwestią jest

też wizja rolnictwa europejskiego, która opiera się na tzw. modelu europejskiego rolnictwa, którego głównymi atrybutami są wielofunkcyjność i zrównoważenie. Z tym także są związane różnorodne, ale różnokierunkowe oczekiwania wobec rolnictwa europejskiego. Oczekiwania wobec rolnictwa przekłada się na cele WPR, m.in. zalicza się do nich stabilizowanie dochodów rolniczych, stabilizowanie rynków rolnych, wspomaganie działań w zakresie podołania wyzwaniom klimatycznym, w tym: dostosowania się rolników do zmian klimatycznych (poprzez optymalne zarządzanie wodą, zmianowanie roślin, ochronę gleb) zachowanie potencjału produkcyjnego rolnictwa (zwłaszcza gleb), zapewnianie godziwego standardu życia ludności związanej z rolnictwem, zapewnianie dobrostanu zwierząt, dostarczenie dóbr publicznych, dążenie do zachowania dziedzictwa kulturowego wsi i inne. Zasadniczym celem WPR po 2013 roku ma być łagodzenie zawirowań wynikających z interakcji jednolitego rynku europejskiego z rynkami lokalnym krajów członkowskich oraz rynkiem globalnym w warunkach ogromnego zróżnicowania rolnictwa europejskiego [PROW 2007-2013 MRiRW 2011].

Charakterystyka województwa mazowieckiego

Województwo mazowieckie charakteryzuje się najbardziej metropolitalnym obszarem w Polsce, jest regionem aktywnego rozwoju gospodarczego o wysokim wskaźniku urbanizacji 64,6% w 2007 r. Wyróżnia się najwyższym w kraju poziomem zamożności ludności i najniższym bezrobociem. Atutem województwa mazowieckiego jest jego centralne położenie w kraju, rozmieszczenie na jego terytorium stolicy Państwa oraz znaczne wewnętrzne zróżnicowanie. Warszawa oraz jej okolice koncentrują znaczny potencjał społeczny i gospodarczy nie tylko regionu, ale i całego kraju. Jest także podstawowym ośrodkiem nauki i szkolnictwa wyższego, kultury, opieki zdrowotnej oraz węzłem komunikacyjnym. Stolica sprawuje funkcję centrum życia politycznego, społecznego i gospodarczego kraju. Pełni wiodącą rolę w zakresie współpracy międzynarodowej. Natomiast pozostałe tereny województwa, głównie północne i wschodnie charakteryzują się, jako słabo rozwinięte regiony, a w części południowej występują problemy związane głównie z restrukturyzacją tradycyjnych gałęzi przemysłu. W gospodarce województwa mazowieckiego rolnictwo zajmuje szczególną pozycję [GUS 2010]. Świadczy o tym znaczący udział Mazowsza w krajowej produkcji zbóż, ziemniaków, owoców, warzyw, mleka i mięsa. Obszary wiejskie stanowią około 93% powierzchni województwa mazowieckiego. Obszary około metropolitalne wykazują się wyższym poziomem rozwoju od peryferyjnych, głównie pod względem wyposażenia infrastrukturalnego. Świadczy o tym zróżnicowanie poziomu rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa, sytuacji społecznej i ekonomicznej rodzin rolniczych i wiejskich. Areal użytków rolnych, przeznaczonych głównie do wytwarzania wielu podstawowych surowców rolnych tj. owoców, mleka, jaj, ziemniaków i warzyw, stanowi 2/3 powierzchni województwa. Położone na terytorium województwa tereny wiejskie wykazują się wysokimi walorami krajobrazowymi i rekreacyjnymi. Duże znaczenie ma także niekorzystna sytuacja demograficzna, na którą składają się przeludnienie agrarne i proces starzenia się populacji wiejskiej. W województwie mazowieckim obszary peryferyjne położone przede wszystkim we wschodniej części województwa, cechują się wysokim udziałem zatrudnienia w rolnictwie, nie wystarczająco dobrze rozwiniętym sektorem przemysłowym i usługami rynkowymi, które zostały osłabione przez transformację. Te regiony uważa się za najmniej

atrakcyjne dla inwestorów ze względu na sfery usług i działalności zaawansowanej technologicznie, z czego wynika niska dostępność komunikacyjna i niedostateczne zaopatrzenie w wyposażenie infrastrukturalne [Chmielewska 2009].

Działania realizowane przez samorząd województwa mazowieckiego w ramach programu PROW 2007-2013

W odniesieniu do działań programu PROW 2007-2013, Samorząd Województwa Mazowieckiego wykonuje zadania jako Instytucja Wdrażająca, dokonuje wyborów strategicznych, odnoszących się do najważniejszych zagadnień rozwoju regionu, zajmuje się wdrażaniem działań wyznaczonych programem. Realizacja zadań zwłaszcza na terenach opóźnionych w rozwoju, wymaga dużych nakładów finansowych, toteż fakt przyznania Polsce znacznych kwot unijnych na okres budżetowy UE 2007-2013, stworzyło możliwości wdrożenia wielu działań mających na celu poprawę sytuacji na obszarach wiejskich. W tabeli 1 przedstawiono wartość środków przeznaczonych dla województwa mazowieckiego w ramach Strategii 2007-2013.

Tabela 1. Środki na inwestycje dla województwa mazowieckiego w Strategii Rozwoju Kraju 2007-2013

Table 1. Funds for investments for the Mazovian Voivodeship in the Development Strategy of the Country 2007-2013

Wyszczególnienie	Fundusz	Wkład krajowy [w mln euro]	Ogółem
Regionalny program operacyjny	1831,50	332,20	2154,70
PO kapitał ludzki	771,02	136,06	907,08
Łącznie	2602,52	459,26	3061,78
PROW	676,18	219,28	895,46
Razem	3278,70	678,54	3957,24
PROW Polska	12,9 mld	4,3 mld	17,2 mld

Źródło: Fundusze unijne dla województwa mazowieckiego, 2007, MRR, www.funduszeinfrastrukturalne.gov.pl, www.prow.info.pl.

Pula środków przeznaczona na działania PROW 2007-2013 dla całej Polski wynosiła ok. 17,2 mld euro, z czego ~12,9 mld pochodziło z Unii Europejskiej, a pozostała część ~4,3 mld euro z krajowych środków publicznych. W tym dla województwa mazowieckiego ogólna wartość środków unijnych wynosiła 23% (3 957,24 mln euro), w ramach programu PROW ok. 5,2% (895,46 mln euro).

Działania realizowane w ramach programu PROW 2007 skutkowały zmianami, które nastąpiły w wyniku realizacji działań „Zalesienie gruntów rolnych oraz zalesienia gruntów innych niż rolne”, spowodowały wzrost powierzchni lasów i gruntów leśnych. Zmiany infrastrukturalne na obszarach wiejskich następowały jeszcze przed wprowadzeniem WPR, inwestycje z tym związane dotyczyły głównie zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków gospodarki odpadami stałymi, budowy nowych i modernizacji istniejących dróg gminnych i powiatowych oraz inwestycji w sektorze szkolnictwa i lecznictwa, jak budowa czy modernizacja placówek oświatowych i medycznych [GUS 2011]. Kontynuując realizację prac rozwojowych w zakresie takich przedsięwzięć jak budowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, projekty z tym

związane obejmują wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych, a także szeroko pojęte kształtowanie przestrzeni publicznej.

Tabela 2. Środki przeznaczone na poszczególne działania w ramach programu PROW 2007-2013 r. dla województwa mazowieckiego

Table 2. Funds assigned on individual operations within the confines of program the RDP 2007-2013 for the Mazovian Voivodeship

Wyszczególnienie	Wysokość limitów środków	
	w euro	%
Modernizacja gospodarstw rolnych 2007 r.	85 375 561	13,67
I. Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej 2008 r.	11 710 591	13,48
II. Ułatwianie startu młodym rolnikom 2008 r.	25 736 094	16,73
I. Modernizacja gospodarstw rolnych 2009 r.	106 203 531	18,38
II. Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej 2009 r.	13 535 678	16,00
III. Ułatwianie startu młodym rolnikom 2009 r.	11 132 477	16,73
IV. Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw 2009 r.	34 822 314	12,15
V. Podstawowe usługi dla gospodarki 2009 r.	66 932 141	12,13
VI. Odnowa i rozwój wsi 2009 r.	26 818 520	12,13
VII. Poprawianie i rozwijanie infrastr. związanej z rozwojem i dostosowywaniem rolnictwa i leśnictwa przez:		
A. Scalanie gruntów 2009 r.	8 390 400	5,52
B. Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi 2009 r.	38 940 880	9,32
Razem	429 598 187	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie Dziennik ustaw Nr 48 Rozporządzenie MRiRW.

W tabeli 2 przedstawiono rozdysponowanie środków przeznaczonych na poszczególne działania dla województwa mazowieckiego w ramach Programu PROW 2007-2009 oraz ich procentowy udział w ogólnych kwotach przeznaczonych na poszczególne działania w skali kraju.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 2 dla województwa mazowieckiego procentowy udział przeznaczonych środków na poszczególne działania, znajdował się na znacznym poziomie, największy udział z ogólnej puli środków przeznaczony na działania: modernizacja gospodarstw rolnych w 2009 r. stanowił 18,38%. Następne działania związane z ułatwianiem startu młodym rolnikom w 2008 r. i 2009 r. wynosiły 16,73%. Ilość środków przeznaczonych na działanie dotyczące różnicowania w kierunku działalności nierolniczej w 2009 roku - 16,00%. Najmniejszym zapotrzebowaniem na dofinansowanie wykazywały się działania związane z poprawianiem i rozwijaniem infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa przez scalanie gruntów w 2009 r. udział środków wynosił 5,52%.

Informacje zawarte w tabeli 3 przedstawiają zestawienie monitorowania udziału wydatków przeznaczonych na poszczególne działania oraz krótkie podsumowanie środków przeznaczonych na zrealizowane działania w ramach PROW w województwie mazowieckim.

Tabela 3. Zestawienie monitorowania celów szczegółowych w ramach PROW 2007-2013 dla województwa mazowieckiego

Table 3. Comparison of monitoring of detailed purposes within the confines of program the RDP 2007-2013 for the Mazovian Voivodeship

Osie	Cel szczegółowy	Wskaźniki
Oś 1. Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa.	<i>schemat I scalenia</i>	- wydano 1 decyzje o dofinansowanie na łączną kwotę pomocy ok. 2,1 mln zł.
	<i>schemat II melioracje</i>	- zostało wydanych 47 decyzji na łączną kwotę pomocy ok. 121,2 mln zł.
		- odbyło się 5 naborów wniosków, - zostało złożonych 74 wnioski na łączną kwotę pomocy ok. 314,6 mln zł. - całkowita wartość projektów wynosiła ok. 200 mln zł, - została zakończona realizacja 32 inwestycji na kwotę pomocy ok. 64,7 mln zł.
{Całkowita wartość środków przeznaczonych wynosiła 220,2 mln Całkowita kwota zawartych umów 123,3 mln – 56%, Środki przeznaczone na złożone wnioski - 72,3 mln zł}	Efekty rzeczowe zrealizowanych inwestycji	- wybudowane zostały wały przeciwpowodziowe – 3,2 km, - rowy – 16 km, - sieć drenarska – 580 km, - zostały wyremontowane stacje pomp – 2szt, - kształtowanie przekroju koryta rzek – 29 km. Przykłady: - wykonano przebudowę (modernizację) przekroju podłużnego i poprzecznego koryta rzeki Mławki od 20 km + 600 km do 30 km + 250 km, w gminie Lipowiec Kościelny w powiecie Mławski. Całkowita wartość projektu wynosiła 6 524 158,35 PLN, w tym: wartość dofinansowania z UE – 3 922 180,9 PLN. - wykonano budowę zbiornika wodnego w Rdzuchowie w gminie Potworów, gdzie łączna wartość projektu stanowiła 7139308,27 PLN, a wartość dofinansowania z UE – 4 370 177,53 PLN.
Oś 3. Odnowa i rozwój wsi {Całkowita wartość środków przeznaczonych wynosiła 221,5 mln, Całkowita kwota zawartych umów 178,4, – 83%, Środki przeznaczone na złożone wnioski - 122,4 mln zł}		- odbyły się 2 nabory, w których złożono 832 wnioski o przyznanie pomocy, - zostało zawartych 644 umów na kwotę 178,4 mln zł, - zweryfikowano pozytywnie 516 wniosków o płatność na kwotę 118 mln zł., - zakończono realizację 451 inwestycji na kwotę ok. 117 mln dofinansowania unijnego, tj. ok. 65% wszystkich projektów.
	Efekty rzeczowe zrealizowanych inwestycji	- Zagospodarowanie centrum Ulatowo-Pogorzeli dla rozwoju kultury, sportu i turystyki w gminie Jednorozec, całkowita wartość projektu wynosiła - 440 187 PLN, wartość dofinansowania z UE - 233 350 PLN - Zagospodarowanie centrum wsi Zbuczyn poprzez budowę placu zabaw, skate-parku oraz chodników i miejsc parkingowych w gminie Zbuczyn, łączna wartość projektu – 799 837 PLN, a wartość odpowiadająca dofinansowaniu z UE – 491 703 PLN.
c.d. Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskich. {Całkowita wartość środków przeznaczonych wynosiła 609,9 mln, Całkowita kwota zawartych umów 584,4, – 96 %, Środki przeznaczone na złożone wnioski - 258,9 mln zł}		- w ramach projektu zostały zrealizowane 2 nabory, w których złożono 497 wniosków o przyznanie pomocy, - podpisano 363 umowy na kwotę 584,4 mln zł, - zostało zweryfikowanych pozytywnie 240 wniosków o płatność i zakończono realizację 166 inwestycji w (około 45 % zawartych umów). Dotychczasowa całkowita wartość zrealizowanych projektów wynosi ok. 617 mln zł.
Oś 4. LEADER		- odbyło się zwiększenie liczby z 9 do 35 grup LGD (lokalnych grup działania), co

{Całkowita wartość środków przeznaczonych wynosiła 263,7 mln, Całkowita kwota zawartych umów 162,3, – 62 %,	daje prawie 4-krotny wzrost w stosunku do poprzedniego okresu 2004-2006. - w okresie programowania 2007-2013 budżet do wykorzystania przez LGD wynosił około 298 mln zł, natomiast w programie z okresu 2004-2006 zostało wydatkowane ponad 5,5 mln zł.	
	Zawarte umowy	- Odnowa i rozwój wsi – 410 umów na kwotę pomocy 78,4 mln zł, - Małe projekty – 1 228 umów na kwotę 21,8 mln zł, - Projekty współpracy – 26 umów na kwotę 2,2 mln zł, - Funkcjonowanie LGD – 105 umówna kwotę 59,8 mln zł. Łącznie stanowi to 1 769 umów na kwotę ok. 162,2 mln zł
Środki przeznaczone na złożone wnioski - 92,2 mln zł	Efekty rzeczowe zrealizowanych inwestycji	- Zakupienie strojów ludowych dla Zespołu Ludowego „Grzybowianki”, • Beneficjent: Gmina Słubice • Kwota dofinansowania: 17 332 zł - „Zakupienie historycznego umundurowania strażaka” • Beneficjent: Ochotnicza Straż Pożarna Budziska • Kwota dofinansowania: 8 400 zł - Festiwal zbliżenia kultur Beneficjent: Miejski i Gminny Ośrodek Kultury w Łochowie • Kwota dofinansowania: 12 198,09 zł - Rewitalizacja budynku zabytkowego Ratusza wraz z zagospodarowaniem Rynku w Maciejowicach – etap I • Beneficjent: Gmina Maciejowice • Kwota dofinansowania: 461 767 zł - Utworzenie Gminnego Centrum Animacji Kultury - Beneficjent – Gmina Garwolin • Kwota dofinansowania: 47 513 zł
Całkowita wartość środ. przeznaczonych na wszystkie osie 1 315,3 mln zł	Całkowita kwota zawartych umów 1 048,4 – 80 %,	Całkowita wartość środków przeznaczonych na złożone wnioski 545,8 mln zł

Źródło: opracowanie własne danych z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, www.mazovia.pl

Intencją strategii rozwoju województwa Mazowieckiego była przyjęta opinia o przekształceniu województwa w region, który powinien cechować się:

- dużą konkurencyjnością w stosunku do innych regionów europejskich,
- zachowaniem spójności społecznej, gospodarczej oraz przestrzennej,
- polepszeniem warunków życia ludności oraz wzrostem jakości kapitału ludzkiego.

Przegląd priorytetów PROW 2014-2020

Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa, która jest dokumentem bezpośrednio odnoszącym się do rolnictwa i obszarów wiejskich, a także dokumentem strategicznym o charakterze sektorowo-dziedzinowym w ramach obowiązującego w Polsce systemu zarządzania rozwojem. Program PROW 2014-2020, który został przedstawiony w ramach tej Strategii, jest jednym z najważniejszych narzędzi realizacji tej Strategii. W kolejnym okresie Programu PROW 2014-2020 polityka rozwoju obszarów wiejskich, jako element WPR, ukierunkowana będzie na realizację celów określonych w Strategii oraz celów wspólnotowych w szczególności odnoszących się do projektu Rozporządzenia Parlamentu i Rady w sprawie wparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) [Strategia 2012].

Wspólna Polityka Rolna (II Filar) przyczyni się do stworzenia możliwości realizacji części z wyżej wymienionych celów Strategii. Nie bez znaczenia jest także część celów rozwojowych wskazana w tej Strategii, która może i powinna być realizowana w zakresie innych polityk rozwojowych Państwa, i z wykorzystaniem różnych źródeł finansowania jak np. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny. Realizacja polityki rozwoju obszarów wiejskich jest ściśle powiązana z polityką spójności, w szczególności poprzez włączenie we Wspólne Ramy Strategiczne i Umowę Partnerską. Projektowane przepisy UE mają przesłanki wkomponowania programów rozwoju obszarów wiejskich w całościowy system polityki rozwoju, poprzez mechanizm Umowy Partnerstwa. Umowa formułuje strategię wykorzystania środków unijnych na rzecz realizacji wspólnych celów określonych w unijnej strategii. Istnieje problem związany z realizacją zakresu działań dostępnych w ramach II filara WPR, który w bardzo dużej mierze nakłada się na zakres wsparcia możliwy do realizacji w ramach polityki spójności. Obejmują to w szczególności kwestie związane z gospodarką wodną, z inwestycjami związanymi z zarządzaniem wód, w tym ochroną przeciwpowodziową, retencją. Biorąc pod uwagę kompleksowy charakter takich inwestycji i konieczność ich podporządkowania planom gospodarowania wodami, sugeruje się wyłączenie z zakresu programu inwestycji melioracyjnych i realizowanie ich z udziałem środków [www.prow.mazovia.pl]. Przyjmuje się, iż kwestie związane z rozwojem infrastruktury technicznej (m.in. komunikacyjnej, energetycznej, wodno-kanalizacyjnej, IT) mogą być realizowane zarówno ze środków Wspólnej Polityki Rolnej, jak i Polityki Spójności [www.prow.mazovia.pl].

Wsparcie w ramach w/w zakresu powinno być realizowane na jednakowych zasadach na obszarach wiejskich i poza nimi, koniecznym warunkiem jest korzystanie z pomocy z jednego źródła, jakim powinna być Polityka Spójności. W związku z powyższym zaproponowano, aby następujące zakresy wsparcia zostały uwzględnione w programach krajowych i regionalnych koordynowanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, które dotyczą [<http://www.prow.mazovia.pl>]:

- całości zadań z zakresu gospodarki wodnej (z wyłączeniem inwestycji realizowanych na poziomie pojedynczych gospodarstw rolnych),
- inwestycji związanych z gospodarką odpadami,
- inwestycje z zakresu gospodarki wodno-ściekowej,
- wsparcie rozwoju odnawialnych źródeł energii (z wykluczeniem inwestycji w tym zakresie realizowanych przez gospodarstwa rolne)
- budowy infrastruktury internetu szerokopasmowego.

W celu wsparcia zmian strukturalnych na wsi i możliwości znalezienia pracy poza rolnictwem przyjmuje się, iż niezbędne jest nabycie kwalifikacji przez rolników i członków ich rodzin w kierunku pozarolniczym. Wymagane jest też włączenie działań innowacyjnych w istniejącą strukturę upowszechniania wiedzy.

Oba powyższe zadania stanowią element kompleksowego wsparcia udzielanego w ramach programów Polityki Spójności obejmującej:

- szkolenia zawodowe dla rolników i członków ich rodzin, mające na celu podjęcie dodatkowej działalności pozarolniczej,
- szkolenia dla doradców w zakresie pozarolniczym,
- doradztwo dla rolników, dla członków ich rodzin i pozostałych mieszkańców obszarów wiejskich prowadzących działalność pozarolniczą.

Wykazany wyżej zakres zadań obejmuje tylko te, których potencjalnym źródłem finansowania mógłby być zarówno EFRROW, jak i inne fundusze. W zakresie interwencji

realizowanej w ramach Polityki Spójności na rzecz obszarów wiejskich, powinni być uwzględnione także inne działania wskazane w Strategii. W tabeli 4 zostały przedstawione wspólne zadania realizowane w ramach filaru I i II, nowe działania, które są zapowiadane w ramach filaru II oraz zadania dotyczące filaru I które zostały likwidowane.

Szczególnie istotną zmianą jest likwidacja działania „Renty strukturalne”, ze względu na małą efektywność tego instrumentu, środki przeznaczone na jego finansowanie będą przeznaczone na inne działania lepiej służące rozwojowi wsi i rolnictwa.

Weryfikacja przyjętych założeń programu posłuży pomocą do poprawy jego jakości i optymalizacji efektów w ramach wdrażania działań zaplanowanych w Programie. Ważną kwestią jest rozdysponowanie budżetu w zakresie polityki rozwoju obszarów wiejskich, KE określiła bardzo ogólne kryteria podziału środków, ze względu na znaczne różnice w poziomie i potrzebach rozwojowych w poszczególnych regionach Polski właściwe jest zaprojektowanie i wdrożenie odpowiednich mechanizmów, które będą dostosowywać zakres i warunki wsparcia udzielanego w ramach Programu budżetu do specyfiki poszczególnych województw. Natomiast jest też wspomniane, że opracowanie szczegółowego zakresu realizowanych działań w jego ramach zostanie doprecyzowane po zakończeniu negocjacji projektów rozporządzeń unijnych [Zegar 2011].

Istnieją także instrumenty wsparcia, które muszą funkcjonować niezależnie od podziału administracyjnego kraju, np. płatności dla rolników gospodarujących na obszarach z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (ONW) lub płatności Natura 2000. Uwarunkowania i potrzeby regionalne są istotnym warunkiem dostosowania w odniesieniu do wsparcia inwestycyjnego. Ważnym jest też zrównoważony dostęp do środków w kraju i tym samym zapobieżenie pogłębianiu się dysproporcji rozwojowych między regionami.

W ramach pogłębionej realizacji Programu części całkowitego budżetu będą przeznaczane z puli środków na okres 2014-2020. Następnie Samorząd Województwa będzie decydował, które z działań i w jakim stopniu finansowym powinno zostać wdrożone na terytorium województwa. W takim przypadku na podstawie wskazań odnoszących się do województwa, można będzie określić ostateczny budżet dla poszczególnych działań. Istotnym jest też wprowadzenie ograniczeń odnośnie swobody wyboru, tak aby zapewnić minimalny poziom nakładów na niektóre cele szczególnie istotne w skali kraju. Mechanizm polegający na zróżnicowaniu kryteriów dostępu lub wyboru operacji w ramach niektórych działań Programu umożliwiłby, poprzez odmienne dla województwa określenie grup docelowych odbiorców pomocy lub preferowanych obszarów, sektorów itp. dostosowanie poszczególnych instrumentów wsparcia do specyfiki województwa.

Zmiany dotyczące wielkości przeznaczonych środków w ramach programu PROW 2014-2020, głoszą, że poszczególne regiony otrzymają więcej środków dofinansowania unijnego niż dotychczas. Łącznie na ten cel zostanie przeznaczonych 22,8 mld euro w skali krajowej. Kwota z poprzedniego okresu wynosiła ok. 17,2 mld euro [www.prow.info.pl].

Pieniądze dla poszczególnych regionów Polski zostaną rozdzielone za pomocą tzw. algorytmu berlińskiego, który uwzględni m.in. liczbę mieszkańców, bezrobocie, różnice pomiędzy PKB i popytem w regionie itp. Propozycja kwoty przeznaczonej dla województwa mazowieckiego to 1 mld 659 mln euro, do tej kwoty należy jeszcze doliczyć środki na obszary strategicznej inwestycji w kwocie 1,5 mld do podziału, a także 3,5 mld euro z krajowej rezerwy wykonania, które podzielone zostaną po 2018 roku.

Tabela 4. Porównanie celów szczegółowych w ramach Filaru I i Filaru II

Table 4. Comparing action as part of the Pillar I and of the Pillar II

Kontynuacja działań Filaru I w Filarze II	Nowe działania w ramach Filaru II
<ul style="list-style-type: none"> - Oś 1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego - 111. Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie - 112. Ułatwienie startu młodym rolnikom - 114. Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów - 121. Modernizacja gospodarstw rolnych - 132. Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności - 142. Grupy producentów rolnych - Oś 2. Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich - 226. Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych - 312. Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw - 413. Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju - 421. Wdrażanie projektów współpracy - 431. Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja 	<ul style="list-style-type: none"> - Priorytet 1. Ułatwienie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, w leśnictwie i na obszarach wiejskich - 1b. Wzmocnienie powiązań między rolnictwem i leśnictwem a badaniami i innowacją - 1c. Promowanie uczenia się przez całe życie oraz szkolenia zawodowego w sektorach rolnym i leśnym - 2. poprawa konkurencyjności wszystkich sektorów rolnictwa i zwiększanie rentowności gospodarstw rolnych - 2b. Ułatwienie wymiany pokoleń w sektorze rolnym - 2a. Ułatwienie restrukturyzacji gospodarstw rolnych o niskim poziomie uczestnictwa w rynku, gospodarstw rolnych prowadzących działalność o charakterze rynkowym w określonych sektorach i gospodarstw wymagających zróżnicowania produkcji rolnej - Priorytet 3. Poprawa organizacji łańcucha żywności i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie. - 3a. Lepsze zintegrowanie głównych producentów z łańcuchem żywnościowym poprzez krótkie cykle dostaw i organizacje międzybranżowe - 3b. Wspieranie zarządzania ryzykiem w gospodarstwie - 4a. Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa. - Priorytet 4. Odtwarzanie i zachowanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000, oraz rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej i stanów europejskich krajobrazów. - Priorytet 5. Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym. - 5a. Poprawa efektywności korzystania z zasobów wodnych w rolnictwie, - 5b. Poprawa efektywności korzystania z energii w rolnictwie i przetwórstwie spożywczym - 5c. Ułatwianie dostaw i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii produktów ubocznych, odpadów, pozostałości i innych surowców nieżywnościowych dla celów biogospodarki. - 5d. Redukcja emisji podtlenku azotu i metanu z rolnictwa - 5e. Zwiększenie sekwestracji węgla w rolnictwie i leśnictwie
Działania, które zostały likwidowane Filar I	Działania zastępcze Filar II
<ul style="list-style-type: none"> - 113. Renty strukturalne - 123. Zwiększenie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej - 125. Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa - 126. Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzanie odpowiednich działań zapobiegawczych - 133. Działania informacyjne i promocyjne - 211, 212. Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich - 221, 223. Zalesienie gruntów rolnych oraz zalesienie gruntów innych niż rolne - 214. Program rolno środowiskowy (Płatności rolno środowiskowe) Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej - 321. Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> - - Priorytet 2. ...zwiększanie rentowności gospodarstw rolnych - 6b. Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich - - - - - Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym. -

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu z wyników Województwa Mazowieckiego. Powszechny Spis Rolny 2010 oraz Wstępnego zarysu Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020.

Podsumowanie

Przeprowadzone porównanie programów wskazuje, iż zakres i polityka nowego programu w przyszłości ulegnie niewielkim zmianom. Kolejna perspektywa finansowa PROW 2014-2020 stanowić będzie kontynuację i rozwinięcie kierunków wsparcia realizowanych w zakresie kwestii szczególnie związanych z budową konkurencyjności rolnictwa, które jest dziedziną szczególnie istotną dla rozwoju obszarów wiejskich.

Zaproponowane reformy WPR opierały się na wprowadzeniu szeregu nowych instrumentów i rozwiązań. Weryfikacja przyjętych założeń programów posłużyła pomocą do poprawy jego jakości i optymalizacji efektów wdrażanych działań zaplanowanych w Programach. W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013, zostały zrealizowane działania, uwzględniające przestrzenne zróżnicowanie wynikające ze specyfiki działań, w tym poprzez wydzielenie obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania, obszarów szczególnie narażonych na zanieczyszczenie azotami ze źródeł rolniczych, obszarów objętych siecią Natura 2000. Ważnym elementem regionalizacji wykonanych działań było wdrożenie przez Wojewódzki Urząd Marszałkowski realizacji podejścia LEADER, działań związanych z inwestycjami, działania wspierające infrastrukturę oraz rozwój kapitału ludzkiego, a także działania zapewniające wsparcie finansowe rolnikom w postaci płatności obszarowych przyczyniły się do znacznego rozwoju ekonomicznego i społecznego. Działania w ramach II filaru WPR, będą kontynuacją działań związanych z gospodarką wodną, z inwestycjami dotyczącymi zarządzaniem wód, w tym ochroną przeciwpowodziową, retencją. Ważnym jest zrównoważony dostęp do środków w kraju i tym samym zapobieżenie pogłębianiu się dysproporcji rozwojowych między regionami. Środki finansowe będą podzielone na poziomie regionalnym, ze względu na zróżnicowanie rolnictwa i obszarów wiejskich, w szczególności wśród terenów położonych na terytorium województwa, zróżnicowana polityka wobec rolnictwa i obszarów wiejskich uwzględnia ich lokalną specyfikę. Zmiany dotyczące wielkości przeznaczonych środków w ramach programu PROW 2014-2020, na poszczególne regiony otrzymają więcej środków dofinansowania unijnego niż dotychczas. Łącznie na ten cel kwota dofinansowania wynosiła 22,8 mld euro w skali krajowej, kwota z poprzedniego okresu wynosiła ok. 17,2 mld euro.

Literatura

- Dziennik ustaw Nr 48 Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi; 2009 r.
- Chmielewska B. [2009]: Strategia rozwoju rolnictwa, gospodarstw rolnych oraz obszarów wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego. IERiGŻ-PIB Warszawa.
- Kozera M. [2011]: Regionalne zróżnicowanie wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej, RNR, Seria G, T. 98, z. 3.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007- 2013 (PROW 2007-2013), MRiRW, Warszawa 2011 r.
- Raport z wyników Województwa Mazowieckiego. Powszechny Spis Rolny 2010. GUS, Warszawa.
- Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020, MRiRW, Warszawa.
- Uchwała nr 163 Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie przyjęcia „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012–2020, Monitor Polski z 9 listopada 2012 r., poz. 839.
- Wstępny zarys Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW 2014-2020). MRiRW 2013.
- Zegar S.J.[2010]: Wspólna Polityka Rolna po 2013 roku. Wiś i Rolnictwo nr 3 (148), s. 11-25.
- <http://www.mazovia.pl/>.
- <http://www.prow.mazovia.pl>.
- <http://www.minrol.gov.pl>.
- www.prow.info.pl.